

مزیت‌های نسبی، سیاست تجاری و چالش‌های فراروی کشاورزی

ایران

میرعبدا... حسینی و زورار پرمه^۱

چکیده:

بررسی‌ها نشان می‌دهد رشد سریع تجارت جهانی نسبت به درآمد جهانی در چند دهه گذشته، به دلیل کاهش موانع و محدودیت‌های تجاری، کاهش هزینه‌های حمل و نقل و هزینه ارتباطات بوده است. بعلاوه علاقه کشورهای در حال توسعه به مشارکت بیشتر در تجارت، نشان از موج اصلاحات تجاری یک جانبه دارد که این کشورها را دربر گرفته است. این اصلاحات تمام مناطق و تمام انواع تحریفات سیاستی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. بخصوص میانگین نرخ‌های تعرفه در کشورهای در حال توسعه طی دو دهه گذشته، به نصف کاهش یافته است و کاهش مطلق در نرخ‌های تعرفه کشورهای در حال توسعه بسیار بیشتر از کشورهای صنعتی بوده است. بعلاوه پراکنش نرخ‌های تعرفه که نوعاً هزینه رفاهی هر نوع میانگین تعرفه را افزایش می‌دهد، اساساً کاهش یافته بود.

این در شرایطی است که موقعیت رقابت بین‌المللی و شاخص آزادی اقتصادی ایران در مقایسه با دیگر کشورهای منتخب جهان گویای ضعف قدرت رقابتی و بالابودن مداخلات

۱. پژوهشگران مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

دولت در اقتصاد کشور در عرصه جهانی است. البته در چند سال اخیر اصلاحات سیاستی و اقتصادی انجام شده، موقعیت رقابتی کشور را کمی ارتقا داده و اما بایستی سیاستهای باگرایش بازار، استراتژی برونگرایی و حضور فعالتر در عرصه بین‌المللی مورد اهتمام جدی قرارگیرد. با این پیش درآمد، مقاله مزیت‌های نسبی، یاست تجاری و چالش‌های فراروی کشاورزی ایران در برگیرنده سه بحث اصلی است. در ادامه مقدمه، در بخش اول آزادسازی تجاری در کشورهای در حال توسعه با نگاهی خاص بر سیر تحولات اصلاحی در سیاست تجاری کشاورزی ایران بررسی می‌شود. در بخش دوم، کشاورزی ایران از دیدگاه نظریه تجارت بین‌الملل و سیر تحولات رابطه مبادله و مزیت نسبی صادرات کشاورزی ایران مورد بحث قرار می‌گیرد. در بخش سوم، به چالش‌های فراروی کشاورزی (با تأکید خاص بر صادرات کشاورزی) ایران در تعامل با فرایند جهانی شدن اختصاص یافته است و بالاخره مقاله با جمع‌بندی و ملاحظات تکمیلی پایان می‌یابد.

واژه‌های کلیدی تحقیق: مزیت‌های نسبی، سیاست تجاری، تعرفه گمرکی، موانع تجاری غیر تعرفه‌ای، رابطه مبادله قیمتی، رابطه مبادله درآمدی، محصولات کشاورزی ایران

۱. مقدمه

در پنجاه سال اخیر تحولات بسیار اساسی در سیاست تجاری و در موانع مشارکت کشورها در اقتصاد جهانی روی داده است. همراه با این تحولات تغییرات اساسی در الگوی تجاری کشورهای در حال توسعه صورت گرفته است. در حالی که سیاست تجاری در سطح ملی کانون توجهات بوده است، کشورهای در حال توسعه بسرعت مشغول مذاکرات منطقه ای و نظام چند جانبه شده اند. جهانی شدن اقتصادی دهه های اخیر شتاب گرفته است. یک بعد مهم فرایند جهانی شدن، تغییر و تحول اساسی در ماهیت روابط تجاری بین کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته است. تغییر و تحول مورد بحث، بازنگری رویکردهای سنتی در ارزیابی تجارت و توسعه را ضرورتی اجتناب ناپذیر می سازد.

تحولات در عرصه اقتصاد بین الملل، بازتابهای گسترده ای بر اقتصاد داخلی کشورها و بویژه کشورهای در حال توسعه داشته است. از مهمترین پیامدهای این تحولات، ضرورت پیوند فرایند توسعه اقتصادی کشورها با نیروها و عوامل اقتصاد بین الملل می باشد. اگرچه تا چند دهه پیش، کشورهای در حال توسعه برای رهایی از آثار عقب ماندگی و پیوستن به جریان پویای توسعه اقتصادی به منافع و عوامل داخلی متکی بودند، امروزه با توجه به تحولات صورت گرفته، تجربیات کشورها و نظریات جدید اقتصاد توسعه، مشخص شده است که توسعه اقتصادی دیگر مقوله صرف داخلی نیست و هیچ کشوری نمی تواند بتنهایی با اتکا به منابع و نیروهای درونی خود به توسعه دست یابد. از سوی دیگر تجربه کشورهای موفق در امر توسعه اقتصادی نشان می دهد که بخش خارجی اقتصاد نقش بسیار مهمی بر فرایند توسعه ایفا نموده و در واقع تجارت به صورت موتور رشد و توسعه کشورها عمل کرده است، لذا طی دهه ۱۹۸۰، مطابق با گزارش آنکتاد، بالغ بر ۶۰ کشور به خصوصی سازی و کاهش دخالتهای دولت در اقتصاد، آزادسازی تجاری و تلاش جهت جلب سرمایه های خارجی روی آوردند. مجموعه تحولات فوق زمینه ساز آغاز هشتمین دور مذاکرات کشورهای عضو گات گردید. پایان این دور از مذاکرات با تصویب موافقتنامه های متعدد تجاری و الحاق کشورهای در حال توسعه بسیاری به این سازمان بود، به طوریکه اکنون حدود ۹۵ درصد تجارت جهانی از طریق اعضای این سازمان صورت می گیرد.

آزادسازی در ابعاد مختلف سیاست تجاری**تحولات اصلاحی سیاست تجاری کشورهای در حال توسعه**

دوره ای که از اواسط دهه ۱۹۵۰ شروع شده بود، دوره رشد چشمگیر تجارت جهانی بوده است. مطابق آمارهای موجود، طی دوره سالهای ۱۹۶۵-۱۹۹۹ تجارت جهانی در تمام سالها (بجز سالهای مصادف با افت ادواری) نسبت به درآمد جهانی از رشد بیشتری برخوردار بوده است.

این رشد سریع به دلیل کاهش موانع و محدودیتهای تجاری، کاهش هزینه های حمل و نقل و هزینه ارتباطات بوده است.^۱

طی دهه ۱۹۳۰ در کشورهای صنعتی سطح بالایی از حمایتها وجود داشت، اما با تأسیس موافقتنامه تعرفه و تجارت در سال ۱۹۴۷ سطح حمایت رو به کاهش گذاشت. این روند در ادوار متوالی گات تداوم یافت. طی دهه ۱۹۵۰، محدودیتهای مقداری بعنوان یک مؤلفه مهم آزادسازی برچیده شدند. بعلاوه طی این دوره برنامه حمایت قیمتی از نظام چند جانبه کشاورزی کنار گذاشته شد. اما با کاهش تعرفه ها در کشورهای صنعتی از ۵۰ درصد در سال ۱۹۴۷ به ۴/۱ درصد در سال ۱۹۸۸، محدودیتهای داوطلبانه صادرات و اقدامات ضد دامپینگ در تجارت جهانی نقش مهمی پیدا کرد. اما در کشورهای در حال توسعه به دلیل اتخاذ سیاستهای جانشینی واردات، آزادسازی تجاری به کندی صورت می گرفت و این کشورها برای رسیدن به این استراتژی از موانع تعرفه ای و غیرتعرفه ای (سهامیه ها و مجوزها) استفاده می کردند. مطالعات (Krueger, 1980) نشان می دهد که سهامیه های وارداتی تحت رژیم های تجاری جانشینی واردات، غالباً رانتهای سهامیه ای را ایجاد کرده اند که در تولید ناخالص داخلی سهم مهمی دارند. بعلاوه آثار حمایتی تعرفه ها، سهامیه ها و مجوزها در کشورهای در حال توسعه غالباً با اختلال در بازار ارز (ارزشگذاری بیش از حد نرخ ارز رسمی) تقویت می شد. اما با وجود رژیم های تجاری و ارزی تحریف شده در اغلب کشورهای در حال توسعه تا قبل از دهه ۱۹۸۰، بندرت می توان دان است که چه اصلاحات سیاستی برای بهبود رفاه جامعه مفید هستند. با این حال، تحولات سیاستی که شفافیت را افزایش داده و تحریفات بنگاهها را حداقل سازد، رفاه را افزایش می دهد.

جذابیت های سیاسی سیاست جانشینی واردات برای تصمیم گیرندگان کشورهای در حال توسعه قبل از دوره اروگوئه با نظام تجاری چندجانبه تضادی نداشت. در این دوره تصمیم گیرندگان این کشورها عموماً نظریه جانشینی واردات را تجویز می کردند و بر تلاشهایشان در گات دربارهمکسب بهبودهای برگشت ناپذیر در دسترسی به بازار کشورهای صنعتی تحت عنوان " رفتار ویژه " تمرکز داشتند. این سیاست تبعات اقتصادی منفی داشت. اولاً مذاکره بر سر سیاست اتخاذ شده برای بهبود دسترسی به بازار آن محصولات مشکل بود. ثانیاً این دسترسی محدود به موانع مقداری و حذف تدریجی ترجیحات یا رفع آنها بود، ثالثاً این رویکرد سیاستی به این مفهوم بود که صادرکنندگان داخلی هیچ انگیزه ای برای مخالفت در برابر محدودیت بر حمایت داخلی برای راه بهبود دسترسی به بازارهای شریک - نداشتند. در این دوره کشورهای در حال توسعه بر جانشینی واردات برای کسب دسترسی به بازار کشورهای صنعتی تاکید داشتند، کشورهای صنعتی موانع جدیدی در عرصه مورد علاقه کشورهای در حال توسعه نظیر کشاورزی، منسوجات و پوشاک وضع کردند. با این حال گروه

1. Ng & Yeats, 1999; Deardorff, 2000.

اندکی از کشورهای در حال توسعه در آسیای شرق از سازوکار جان‌شینی واردات پیروی نکرده و سیاست‌های مکمل تشویق صادرات را بخشی از مسیر معطوف به صادرات به‌کار بردند. در سایه این تجربه کشورهای در حال توسعه شروع به تعدیل سیاست‌های خود به سمت رژیم‌های تجاری بازتر کردند. این تغییر وضعیت خود را در دوراروگوئه نشان داد که در آن کشورهای در حال توسعه ابتدا شروع به ایفای نقش "در بازی اصلی" امتیازات دسترسی به بازار در حال تحول کردند. کشورهای در حال توسعه تمایل داشتند تعرفه هایشان را بر ۱۰۰ درصد واردات کشاورزی و بر ۶۰ درصد واردات محصولات صنعتی تثبیت کنند (Abreu, 1996). علاقه کشورهای در حال توسعه به مشارکت بیشتر در تجارت، نشان از موج اصلاحات تجاری یک جانبه دارد که کشورهای در حال توسعه را دربر گرفته است. این اصلاحات تمام مناطق و تمام انواع تحریفات سیاستی را تحت تاثیر قرار داده است. گزارش بانک جهانی تحت عنوان "چشم اندازهای اقتصادی جهان در سال ۲۰۰۱" گویای آن است، میانگین نرخ های تعرفه در کشورهای در حال توسعه نصف شده است و از ۳۰ درصد در اوایل دهه ۱۹۸۰ به حدود ۱۵ درصد در اواخر دهه ۱۹۹۰ کاهش یافته است (Worldbank, 2001). کاهش مطلق در نرخهای تعرفه کشورهای در حال توسعه بسیار بیشتر از کشورهای صنعتی بوده است، البته کاهش از سطوح بالاتر احتمال منافع رفاهی بیشتری را نسبت به کاهش های متناظر در سطوح پایین تر تعرفه دارد (Martin, 1997). بعلاوه پراکنش نرخهای تعرفه که نوعا هزینه رفاهی هر نوع میانگین تعرفه را افزایش می‌دهد، اساسا کاهش یافته بود (Anderson, 1995).

تحولات اصلاحی سیاست تجاری کشاورزی ایران

موقعیت رقابت بین‌المللی و شاخص آزادسازی اقتصادی ایران در مقایسه با دیگر کشورهای منتخب گویای ضعف قدرت رقابتی کشور در عرصه جهانی است. البته در چند سال اخیر اصلاحات سیاستی و اقتصادی انجام شده، موقعیت رقابتی کشور را کمی بهبود داده و به هر حال بایستی سیاست‌های باگرایش بازار، استراتژی برونگرایی و حضور فعالتر در عرصه بین‌المللی انجام پذیرد.

در بررسی سیاست تجاری نتیجه می‌گیریم که علی‌رغم وجود قانون انحصار خارجی، در سالهای قبل از انقلاب بخش خصوصی آزادی عمل بیشتری در تجارت خارجی کشور داشت و با پیروزی انقلاب بخش خارجی اقتصاد بیش از پیش در دست دولت تمرکز یافت و متوسط نرخ تعرفه‌های وصول شده از کل واردات طی سالهای ۱۳۵۸-۱۳۶۹ نسبت به سالهای ۱۳۳۹-۱۳۵۷ به حدود دو برابر، به رقم ۳۰ درصد رسید و بعلاوه محدودیتهای تجاری غیرتعرفه‌ای کالاهای وارداتی افزایش یافت. با شروع برنامه اول توسعه متعاقب تغییر مبنای نرخ ارز برای محاسبه مبنای تعرفه‌های گمرکی از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال، میانگین تعرفه‌های گمرکی اسمی محصولات کشاورزی از ۱۲۱/۲۵ درصد در سال ۱۳۶۷ به ۳۳/۰۳ درصد در سال ۱۳۷۲ رسید. طی سالهای برنامه اول توسعه تحول جدی در موانع تجاری غیرتعرفه‌ای محصولات کشاورزی

مشاهده نمی‌شود و تنها تغییر مهم کاهش از تعداد کالاهای ممنوع‌الورود بود که همچنان ۲۹۱ کد حدود ۴۰ درصد از محصولات کشاورزی را شامل می‌شد و بعلاوه بر تعداد مجوزها و تعدد آنها نیز افزوده شد. طی سالهای برنامه دوم توسعه، در حقوق گمرکی تغییرچندانی مشاهده نمی‌شود اما سود بازرگانی محصولات از ۲۷/۳ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۷۱/۳۹ درصد در سال ۱۳۷۸ به طور چشمگیری افزایش یافت و بعلاوه از تعداد کدهای ممنوع‌الورود به طور اساسی کاسته شد و از ۳۴۷ کد (معادل ۴۸/۰۶ درصد) در سال ۱۳۷۵ به ۱۱۴ کد (معادل ۱۵/۸ درصد) در سال ۱۳۷۸ رسید و بر تعداد کدهای دارای انواع مجوز بویژه دو مجوز به طور چشمگیری افزوده شد و به این ترتیب کلیه محصولات کشاورزی همچنان تحت شمول انواع موانع تجاری غیرتعرفه‌ای بخصوص مجوزها و ممنوعیتها قرار گرفتند. طی چند سال از اجرای برنامه سوم توسعه بخصوص از فروردین ۱۳۸۱، با تغییر نرخ ارز مورد محاسبه در مبنای تعرفه‌های گمرکی از ۱۷۵۰ ریال به ۷۷۰۰ ریال به ازای هر یک دلار (به نسبت ۵ به ۲۲)، میانگین تعرفه‌های گمرکی (اعم از حقوق گمرکی و سود بازرگانی) اسمی محصولات کشاورزی از ۸۸/۹۸ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۲۷/۸۴ درصد در سال ۱۳۸۱ رسید و در واقع شاخص میانگین تعرفه‌های گمرکی به قیمتهای ثابت سال ۱۳۸۰ این محصولات کشاورزی از شاخص ۱۰۰ در سال ۱۳۸۰ به شاخص ۱۳۷/۷ در سال ۱۳۸۱ افزایش یافته است و تحولات فوق به منظور منطقی شدن سیاستهای تجاری قلمداد می‌شود. از تعداد کدهای ممنوع‌الورود در مورد محصولات کشاورزی کاسته نشده و همچنان تعداد ۹۱ کد از ۷۲۲ کد مربوط به محصولات کشاورزی معادل ۱۲/۶ درصد ممنوع‌الورود بوده است و اما تعداد ۲۲۸ کد دارای دو مجوز به یک مجوز و کلیه کدهای سه مجوز محصولات کشاورزی به یک مجوز کاهش یافته است. به هرحال در برنامه سوم توسعه در عرصه سیاست تجاری بویژه موانع غیرتعرفه‌ای اقدامات اصلاحی خوبی صورت گرفته و اما همچنان از شرایط سیاستهای تجاری مطلوب فاصله زیادی است.

کشاورزی ایران از دیدگاه

تجارت بین الملل کشاورزی ایران

بخش کشاورزی در اقتصاد ایران به لحاظ دارا بودن قابلیتها و ظرفیتهای بسیار زیاد تولید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اما به دلیل محدودیتهای و موانع اساسی از جمله نبود استراتژی توسعه پایدار، کمبود سرمایه‌گذاری، عدم تعادل در رابطه مبادله بین بخشهای اقتصاد و... از ظرفیتهای این بخش به طور مؤثر استفاده نمی‌شود. به طوریکه با رفع موانع می‌توان ظرفیتهای تولید را افزایش داد و گامی در جهت خوداتکایی و توسعه صادرات آن به خارج فراهم آورد. در یک بررسی کلی، تولیدات کشاورزی را می‌توان به دو گروه اصلی مبادله‌ای و غیرمبادله‌ای طبقه بندی نمود. محصولات غیرمبادله‌ای به دلیل ماهیت غیرتجاری، در بازرگانی خارجی جایگاهی ندارند. بنابراین تنها محصولات کشاورزی مبادله‌ای در بازرگانی خارجی مطرح هستند. این محصولات در سه گروه وارداتی، صادراتی و خودبستگی مطابق جدول شماره (۱)

قرار می‌گیرند. محصولات کشاورزی مبادله‌ای وارداتی محصولاتی هستند که کشور ما همه ساله مقادیری از آن را وارد می‌کند. محصولات کشاورزی مبادله‌ای صادراتی در صادرات کشاورزی ایران نقش کلیدی را ایفا می‌نمایند. زیرا این محصولات در زمره محصولاتی هستند که توانسته‌اند از رقابت‌پذیری بین‌المللی برخوردار شده و به بازارهای جهانی راه یافته و درآمد ارزی برای کشور کسب نمایند. این گروه از کالاها بالغ بر ۱۴ محصول از جمله سیب درختی، خرما، پسته، مرکبات، کشمش، زعفران، سایر انواع میوه‌جات، حبوبات، سبزیجات و گوجه فرنگی می‌باشد. در تجارت خارجی ایران محصولاتی نظیر پسته، خرما، سیب، کشمش و زعفران با توجه به تولید انبوه و مزیت صادراتی آنها در بین محصولات کشاورزی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. کیفیت بالای این محصولات سبب شده است برخی کشورها با خرید فله‌ای این محصولات و بسته‌بندی مناسب و بازاریابی آنها را به قیمت‌های بالاتر در بازارهای مصرف نهایی دوباره به فروش رسانند.

به منظور شناخت ساختار بازار صادراتی ایران نسبت‌های تمرکز^۱ و شاخص هرfindال^۲ محاسبه شده است. محاسبه نسبت‌های تمرکز ۱، ۲، ۴ و ۱۰ بنگاهی و شاخص هرfindال نشان‌دهنده آن است که هنوز ساختار بازار صادرات محصولات کشاورزی از درجه انحصار بالای واردکنندگان برخوردار است و

۱. این نسبت اندازه i تا از بزرگترین بنگاهها را به کل اندازه بازار نشان می‌دهد؛ به عبارت جزئی‌تر، نسبت تمرکز یک بنگاهی را با CR_1 نشان داده و مبین آن است که بزرگترین بنگاه موجود در بازار، چه سهمی از اندازه بازار را تشکیل می‌دهد و نسبت تمرکز n بنگاهی را با CR_n نشان داده و بیانگر نسبت مجموع اندازه n تا از بزرگترین بنگاههای موجود در بازار به کل اندازه بازار است. از آنجا که در بازار رقابتی، اندازه بازار در بین بنگاههای زیادی توزیع شده و در نتیجه نسبت تمرکز یک بنگاهی (CR_1)، چهاربنگاهی (CR_4)، هشت بنگاهی (CR_8) و حتی ۱۶ بنگاهی (CR_{16}) ارقامی کوچک و بسیار نازل خواهد بود، در مقابل، در یک بازار انحصار کامل، یک بنگاه، کل اندازه بازار را به خود اختصاص می‌دهد و نسبت تمرکز یک بنگاهی نزدیک به یک خواهد بود. شاخص فوق، انواع ساختار بازار (رقابت و انحصاری) را تا حدودی می‌تواند مشخص کند و اما نسبت تمرکز اطلاعات جامعی از وضعیت دیگر بنگاههای موجود در بازار را ارائه نمی‌دهد (کوری و جورج، ۱۹۸۳).

۲. این شاخص در واقع برای رفع برخی نواقص نسبت تمرکز، توسط اریس، سی. هرfindال (۱۹۸۹) پیشنهاد شد. شاخص هرfindال چگونگی توزیع اندازه بازار در بین بنگاههای موجود و نوع ساختار بازار را به مراتب بهتر از نسبت تمرکز

$$\text{مشخص می‌سازد. شاخص هرfindال را با } HI \text{ و با فرمول } HI = \sum_{i=1}^n S_i^2 \text{ نشان می‌دهند. در این فرمول، } n \text{ تعداد}$$

بنگاههای موجود در بازار و S سهم بنگاهها از کل اندازه بازار است. در شاخص فوق، تعداد بنگاهها و اندازه سهمهای نسبی آنها در محاسبه مدنظر قرار می‌گیرد.^۲ اگر تعداد بی‌شماری بنگاه با اندازه‌های نسبی یکسان در بازار باشند، شاخص هرfindال بسیار کوچک و نزدیک به صفر خواهد بود و اگر تعداد کمی بنگاه و با اندازه‌های نسبی نابرابر در بازار وجود داشته باشد، این شاخص نزدیک به یک خواهد بود.

امارات متحده عربی بتنهایی بخش مهمی از کل صادرات محصولات کشاورزی صادراتی ایران را در طی سالهای گذشته به خود اختصاص داده است. این کشور به همراه کشورهای ترکیه، پاکستان، آلمان و اخیراً هنگ‌کنگ و سنگاپور از جنوب شرق آسیا با فراوری و بسته‌بندی مناسب محصولات صادراتی ایران، مبادرت به صادرات مجدد آن کرده‌اند. اما علاوه بر اینکه محصولات صادراتی ایران در انحصار تعداد محدودی از متقاضیان قرار داشته است، این کشورها نیز از مشتریان با ثبات محسوب نمی‌شوند به نحوی که کشورهای چین، امریکا و کویت در سالهای اول انقلاب بزرگترین وارد کنندگان محصولات کشاورزی ایران بوده‌اند، اما در سالهای اخیر کشورهای فوق‌الذکر مبادرت به واردات از ایران و صادرات مجدد آن نموده‌اند. بنابراین برای ارتقا کیفیت و توان صادراتی این محصولات لازم است اولاً از این مزیت طبیعی و خدادادی کشور به نحو شایسته‌ای بهره‌برداری شود، ثانیاً ارزش افزوده و آثار جانبی مثبت آن به داخل کشور منتقل شود، ثالثاً استانداردها و مقررات بهداشتی و بهداشت نباتی در داخل کشور آموزش و ترویج گردد.

جدول شماره (۱): محصولات کشاورزی ایران از بعد مبادله‌ای و غیرمبادله‌ای در سالهای ۱۹۹۵-۲۰۰۰ (واحد به هزارتن و درصد)

غیرمبادله‌ای		مبادله‌ای													
تولید داخلی صفر	باهد مصرف داخلی	خوبسندگی		صادرات						وارداتی					
				مازاد بر مصرف داخلی			با هدف صادرات			تولید داخلی صفر		رقیب تولید داخلی			
نام محصول	تولید داخلی	نام محصول	تولید داخلی	نام محصول	بهره‌آورد	بهره‌آورد	نام محصول	بهره‌آورد	بهره‌آورد	نام محصول	بهره‌آورد	نام محصول	بهره‌آورد	بهره‌آورد	
ذرت خوشه‌ای	۲۰۵۴	نیشکر	۳	فلفل فرنگی	۱/۸	۷۱	سیب زمینی	۲۰	۲	ارزن	۴	سایر تولیدات قندی	۴۸	۴۸۸۰	گندم
سایر غلات	۴۸۰۵	چغندر قند	۱۱	سایر گوشت	۳	۵	لوبیا	۱۲/۵	۳	عسل	۴	نخود فرنگی	۵۲/۲	۸۳۸	برنج
سیب زمینی شیرین	۱	بادام زمینی	۱۵۷	احشامی دامی	۴/۲	۳	کنجد	۸/۵	۴۰	سایر نخود	۷	نارگیل	۲۳/۶	۵۹۶	جو
تخم کلم قرمز	۴۴	دانه آفتابگردان	۱۴۸	ماهی آب شیرین	۲/۷	۱۶۶	سایر سبزی جات	۲۶/۲	۱۲۱	میوه‌های مغزدار درختی	۱	روغن بادام زمینی	۱۲۳/۳	۱۰۹۱	ذرت
مغز نخل خرما	۲۸۹	دانه پنبه	۴	پاپرسران	۲/۷	۶۶	پرتغال	۵/۱	۱۵۲	گوجه فرنگی	۲	روغن مغز نخل خرما	۱۲۲	۱۰۷۰	شکر (خام)
روغن تخم کلم قمری	۲۶	زیتون			۰/۲۳	۲	انواع لیمو	۶/۸	۸۸	پنیر	۴۷	روغن نخل	۱۸۹/۸	۲۰۵	دانه سویا
آناناس	۴۰	روغن پنبه			۲	۱	گریب فروت	۶/۸	۶	سایر مرکبات	۴	روغن مغز نارگیل	۸۳۰	۵۳۸	روغن سویا

ادامه جدول ۱

قهوه	۱۰	روغن کنجد			۰/۹۷	۷	تخم پرندهگان	۹/۶	۱۹۵	سیب درختی	۲	روغن ذرت	۱۴۱۹	۲۶۹	روغن آفتاب گردان
فلفل	۱	سایر نرم‌تنان						۱۲/۳	۱۰۷	خرما	۲۵	سایر روغن	۱۰۰	۱	روغن زیتون
غنچه خشک‌شده								۱۳/۹	۳۰۴	انگور	۶	کاکائو	۹۶۱	۱۷۳	موز
مشروبات الکلی								۵/۹	۱۳۵	سایر انواع میوه			۱۵/۴	۱۹	چای
گوشت خوک								۷۲/۲	۱۸	سایر ادویه جات			۱۴/۵	۴۴	گوشت گاو و گوسفند
سرشیر (خامه)								۲۸/۶	۲	خرچنگ			۳	۱۲	گوشت گوسفند و بز
روغن ماهی													۱/۸	۱۷	گوشت مرغ و خروس
سایر ماهی													۱۴/۲	۱۸	کوه و پنیر
													۳۶/۵	۲۰	چربی خام حیوانی
													۱/۸	۹۷	شیر بجز کره
													۳۸۹	۳۵۸	ماهی اقیانوسی
													۰/۷	۴	سایر ماهیها دریایی
۱۵	۹	۵			۸			۱۴			۱۰		۱۹		تعداد کالاها
۸۰	۶۵	۵۶			۵۱			۴			۲۹		۱۹		تعداد کالاها

www.FAO.org ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق بر مبنای داده های آماری

نتایج حاصل از محاسبه رابطه مبادله پایاپای خالص و درآمد محصولات کشاورزی و فرآورده‌های^۱ آن نشان می‌دهد که رابطه مبادله تهاتری (پایاپای) خالص تمامی کالاهای کشاورزی صادراتی منتخب ایران در سال ۱۹۹۸ بجز خاویار در مقایسه با سال ۱۹۷۶ رو به کاهش نهاده است. بیشترین کاهش به سیب (از ۱۰۰ در سال ۱۹۷۶ به ۲۲ در سال ۱۹۹۸) تعلق داشته است. این کاهش نشان می‌دهد که اگر در سال ۱۹۷۶ به ازای هر ۱۰۰ واحد واردات، می‌بایست ۱۰۰ واحد سیب صادر می‌شد، در سال ۱۹۹۸ به ازای هر ۱۰۰ واحد واردات باید حداقل ۴۵۵ واحد سیب صادر می‌گردید. بعد از سیب رابطه مبادله پایاپای خالص بیسکویت (۲۶)، عسل طبیعی (۳۱/۸)، زیره سبزه (۶۷/۲)، خرما (۵۱/۷) و پسته (۵۵/۸) در سال ۱۹۹۸ کاهش یافته است.

بررسی رابطه مبادله درآمدی اقلام کالاهای منتخب صادراتی برای دوره زمانی مورد بررسی مشخص شد که رابطه مبادله درآمدی ۹ کالا برای ۱۵ سال بیش از ۱۰۰ و برای ۱۴ کالا برای ۱۰ سال بیش از ۱۰۰ بوده است. لذا رابطه مبادله درآمدی بسیاری از کالاهای منتخب صادراتی به سبب افزایش چشمگیر شاخص حجم صادرات آنها، بهبود یافته است. بنابراین باتوجه به کاهش رابطه مبادله تهاتری خالص، تنها با افزایش چشمگیر شاخص حجم صادرات، رابطه مبادله درآمدی افزایش یافته است. بالاترین افزایش این رابطه مربوط به گوجه‌فرنگی، سیب، خرما و خاویار می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌شود با در نظر گرفتن کشش‌های قیمتی و درآمدی تقاضای جهانی برای محصولات کشاورزی منتخب، به صدور حجم متناسب و معقولی از آن کالاها اقدام شود و صادرات کالاهایی که رابطه مبادله باثباتی دارند، در اولویت قرار گیرند. برای برخی از کالاها نیز تأسیس سازمانهای بین دولتی در قالب موافقتنامه‌های کالایی به منظور تنظیم بازار و ثبات قیمت پیشنهاد می‌گردد. بعلاوه به منظور توسعه بازار

۱. به منظور بررسی روند تغییرات رابطه مبادله پایاپای (تهاتری) خالص و درآمدی کالاهای صادراتی کشاورزی اصلی و منتخب ایران طی سالهای ۱۹۷۶-۱۹۹۸ مراحل به شرح زیر صورت گرفته است: ابتدا به تعداد ۱۵ قلم کالا از اقلام کشاورزی مهم صادراتی ایران مطابق جدول شماره (۱) برای دوره مورد بررسی انتخاب شده است. سپس میزان و ارزش یکایک کالاهای منتخب از سالنامه آمار بازرگانی خارجی استخراج، و بعد بر اساس میزان و ارزش کالاهای منتخب صادراتی، ارزش واحد هر تن از کالاها برای دوره زمانی مذکور به دلار محاسبه شده است. باید متذکر شد که میزان، ارزش و ارزش واحد هر یک از کالاها به سال پایه ۱۹۷۶ شاخص بندی شده و به این ترتیب شاخص میزان، ارزش و ارزش واحد کالاهای منتخب به سال پایه (۱۹۷۶=۱۰۰) درآمده است. آنگاه از تقسیم شاخص ارزش واحد کالاهای منتخب صادراتی به ارزش واحد کل واردات، رابطه مبادله پایاپای (تهاتری) خالص و از حاصلضرب رابطه مبادله خالص به شاخص حجم صادرات آن کالاها، رابطه مبادله درآمدی به سال پایه به دست آمده است.

کالایی و کاهش نوسانهای بازار باید به ایجاد سازوکارهای جدید نظیر تشکیل بازار سلف و بورس کالایی مبادرت شود.

جدول (۲): رابطه مبادله خالص و درآمدی منتخبی از محصولات کشاورزی و فراورده های آن برای ایران در سال ۱۹۹۸ (۱۰۰ = ۱۹۷۶)

شرح	شماره تعرفه		شاخص			رابطه مبادله		تعداد سالهایی که رابطه مبادله بیش از ۱۰۰ بوده است
	سیستم هماهنگ (HS)	بروکسل (BTN)	قیمت صادرات	ارزش صادرات	ارزش واحد صادرات	خالص	درآمدی	
۱- عسل طبیعی	۰۴۰۹/۰۰	۰۴۰۶	۸۶۲۲۸	۶۲۸۸۳	۷۳	۳۱/۸	۲۷۴۱۵	۲
۲- روده ...	۰۵۰۴/۰۰	ب ۰۵۰۴	۱۶۶۷	۳۴۹/۶	۲۱۰/۰	۹۱/۴	۱۵۲/۴	۱۳
۳- سیب تازه	۰۸۰۸/۱۰	الف ۰۸۰۶	۲۷۵۱۵۶/۲	۱۳۸۷۹۰/۰	۵۰/۰	۲۲/۰	۶۰۵۰۸/۰	۶
۴- انگور، خشک کرده	۰۸۰۶/۲۰	ب ۰۸۰۴	۱۶۲		۷۱/۶	۳۱/۲	۵۰/۶	۷
۵- زیره سبز	۰۹۰۹/۳۰	ب ۰۹۰۹	۳۶۱	۳۸۲/۳	۱۰۶/۰	۴۶/۲	۱۶۷	۶
۶- زعفران	۰۹۱۰/۲۰	ب ۰۹۱۰	۸۱۰۵/۵	۱۲۹۲۹/۰	۱۶۰/۰	۶۹/۵	۵۶۳۶/۵	۱۰
۷- خرما، تازه و خشک	۰۸۰۴/۱۰	ز ۰۸۰۱	۴۸۳۵۵	۵۷۳۶۳/۱	۱۱۹	۵۱/۷	۲۵۰۰۱/۸	۱۳
۸- پسته، تازه یا سرد	۰۸۰۲/۵۰	الف ۰۸۰۵	۱۴۴۰/۳	۱۸۴۲	۱۲۷/۹	۵۵/۸	۸۰۳	۶
۹- خاویار	۱۶۰۴/۳۰	الف ۶۰۴	۵۶۶/۳	۳۵۱۰/۰	۶۱۹/۸	۲۷۰/۲	۱۵۳۰/۲	۲۱
۱۰- بیسکویت و غیرها	۱۹۰۵/۳۰	۱۹۰۸	۶۲۹/۶	۳۷۴/۹	۵۹/۵	۲۶	۱۶۳/۴	۲
۱۱- شیرینی بدون کاکائو	۱۷۰۴/۹	ج ۱۷۰۴	۵۴۲۷/۲	۳۹۸۲/۲	۷۳/۴	۳۲	۱۷۳/۶	۳
۱۲- رب گوجه فرنگی	۲۰۰۲/۹۰	ج ۲۰۰۲	۴۵۰۰۰	۶۲۵۹۵۹/۳	۱۳۹/۱	۶۰/۶	۲۷۲۸۵۱/۱	۴
۱۳- پوست خام ...	۴۱۰۲/۲۱	هـ ۴۱۰۱	۹۴/۱	۲۰۲/۹	۲۱۵/۶	۹۴	۸۷/۵	۱۹
۱۴- فرش دستباف و ...	۵۷۰۱/۱۰	ب ۵۸۰۱	۳۱۸/۲	۶۱۴/۵	۱۹۳/۱	۸۴/۱	۲۶۷/۹	۱۴
۱۵- میل های چوبی	۹۴۰۳/۶	ب ۹۴۰۳	۴۱۸۷۵	۵۵۳۵۱/۳	۱۳۲/۲	۵۷/۶	۲۴۱۳۱/۴	۴

ماخذ: مبنای نتایج حاصل از تحقیق

سیر تحولات مزیت نسبی صادراتی کشاورزی ایران

شرایط بسیار متنوع اقلیمی و بوم شناختی و تنوع وسیع آب و هوا و خاک مناطق مختلف کشور امکانات بسیار وسیعی را برای کشت انواع گیاهان زراعی و باغی فراهم نموده است، به طوری که به نحو شایسته ای می‌تواند در تولید و صادرات انواع میوه و تره‌بار بسیاری از اقلام کشاورزی مورد بهره‌برداری قرارگیرد. براساس بررسی‌های انجام شده امکان تولید حدود ۸۵ درصد از انواع میوه و تره بار تولیدی در دنیا در ایران وجود دارد.

موضوع مزیت نسبی و استفاده از آن برای توسعه تجارت در دو بیست سال گذشته فراز و نشیب‌های زیادی را شاهد بوده است. اگر چه امروزه موضوعاتی چون خلق مزیت نسبی، مزیت نسبی پویا در مقابل مزیت نسبی ایستا و مزیت نسبی در قالب سیاست استراتژیک تجاری تا حدود زیادی کارآیی مفهوم سنتی و ایستای مزیت نسبی را به معنای اخص کلمه نقض نموده است و جهانی شدن و توسعه همگرایی‌ها، تجارت درون صنعتی در بین کشورها را به طور چشمگیری افزایش داده است، همچنان به سبب ماهیت کالایی، کارآیی مفهوم سنتی مزیت نسبی محصولات کشاورزی اهمیت خود را حفظ نموده است.

تحقیقی که برای محاسبه مزیت نسبی آشکار شده (RCA)^۱، ۲۵ قلم از محصولات کشاورزی طی دوره سالهای ۱۹۹۳-۱۹۹۵ انجام شده (صادقی یارندی و حسینی، ۱۳۷۸) نشان می‌دهد که متوسط RCA برای محصولاتی نظیر تخم‌مرغ (۵/۲۵)، حبوبات (۱۰/۲۱)، پیاز (۵/۹۹)، سیب‌زمینی (۱/۸۹)، پشم خام (۱/۴۳)، مرکبات (۲/۶۳)، لیموترش (۱/۷۷)، سیب درختی (۱۰/۳۲)، کشمش (۷۲/۴۱)، خرما (۱۹۴/۰۳)، عسل طبیعی (۱/۱۹) و پنبه (۲/۰۵) بالاتر از یک بوده و بقیه محصولات مورد بررسی دارای مزیت نسبی آشکار شده نبوده‌اند. مطالعه (صباغ کرمانی و حسینی، ۱۳۷۹) برای دوره زمانی سالهای ۱۹۹۳-۱۹۹۷ نشان می‌دهد که مزیت نسبی آشکار شده محصولات کشاورزی مهم صادراتی ایران به ترتیب پسته (۱۶۵/۹۹)، زعفران (۵۶/۲۵)، خرما (۳۸/۸۸)، زیره (۳۴/۲۱)، کشمش (۱۵/۵۸)، خربزه (۴/۶۵)، گردو (۳/۵۸)، بادام (۲/۰۱)، سیب درختی (۱/۵۸) و پرتقال (۰/۵) می‌باشد. بنابراین در میان این ده محصول به استثنای پرتقال، تمامی محصولات کشاورزی دارای مزیت نسبی آشکار شده هستند. اما طی دوره مورد بررسی، این مزیت برای همه محصولات به استثنای پرتقال با نوسان رو به کاهش گذاشته و در این میان کاهش RCA

۱. این شاخص از حاصلضرب نسبت (سهم ارزش صادرات کالاها در مورد نظر از کل صادرات هر کشور) بر (سهم ارزش صادرات جهانی آن کالا بر صادرات جهانی) به دست می‌آید که اگر رقم محاسبه شده بالای یک باشد، نشان می‌دهد که کشور مورد نظر در صادرات کالاها در مورد بحث از مزیت نسبی آشکار شده برخوردار است و بالعکس. به عبارتی عدد یک نقطه مرزی مزیت می‌باشد.

زیره، خرما، پسته، گردو، سیب درختی و کشمش چشمگیر بوده است. در نتیجه مزیت صادراتی بسیاری از محصولات کشاورزی صادراتی اصلی کشور در حال افول است که بایستی تمهیدات اساسی در مراحل بازار رسانی آن محصولات به عمل آید.

در تحقیق حاضر مزیت نسبی آشکار شده برای ۱۰ محصول کشاورزی طی دوره سالهای ۱۹۹۶ - ۲۰۰۰ در جدول (۳) آمده است. مطابق نتایج به دست آمده برای کل این دوره، اولاً متوسط *RCA* بترتیب پسته (۶۷۷/۳۲)، زعفران (۵۰/۷۱)، زیره (۳۶۶/۵۴)، خرما (۱۳۹/۲۹)، بادام (۸۷/۴۳) کشمش (۷۸/۲۸)، گردو (۳۵/۸۸)، خربزه (۱۳/۲۷)، سیب (۶/۴۲) و پرتقال (۱/۷۲) می باشد و نشان‌دهنده مزیت داربودن صادرات آنهاست. ثانیاً طی این دوره *RCA* محصولات خربزه، زیره، پسته، گردو، بادام و پرتقال رو به کاهش نهاده در حالی که *RCA* بقیه محصولات بهبود داشته اند. گفتنی است که دلیل اختلاف آشکار نتایج دو تحقیق مربوط به *RCA* و نتایج مطالعه حاضر، تفاوت در به کارگیری ارقام صادرات کل و غیرنفتی در فرایند محاسبات *RCA* بوده است.

جدول (۳). عملکرد صادراتی و بررسی مزیت نسبی آشکار شده ۱۰ محصول کشاورزی ایران طی سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۰

HS	SITC	شرح کالا	ارزش صادرات ایران (میلیون دلار)					کل دوره	نسبت سال مقصد به مبدا	
			۱۹۹۶	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰			
۰۸۰۶/۲	۰۵۷۵۲	کشمش	ارزش صادرات ایران	۴۹/۱۲	۲۵/۰۲	۳۷/۸۸	۵۳/۸۹۸	۵۵/۰۳	۲۲۰/۹۴۸	۱۱۲/۰۲
			ارزش صادرات جهان	۵۸۲/۰۵	۵۵۳/۷۹	۵۶۲/۱۰	۵۷۰/۸۴	۵۰۱/۹۱	۲۷۷۰/۶۹	۸۶/۲۳
			سهم ایران	۸/۴۴	۴/۵۲	۶/۷۴	۹/۴۴	۱۰/۹۶	۷/۹۷	۹۴/۴۹
			RCA	۸۲/۸۴	۴۴/۳۵	۶۶/۱۵	۹۲/۶۸	۱۰۷/۶۳	۷۸/۲۸	۱۲۹/۹۲
۰۸۰۸/۱	۰۵۷۴	سیب	ارزش صادرات ایران	۱۲/۳۴	۱۱/۸۴	۱۹/۷۷	۱۶/۶۲	۱۳/۲۷	۷۳/۸۴	۱۰۷/۵۴
			ارزش صادرات جهان	۲۶۵۱/۰۷	۲۳۴۴/۰۱	۲۱۲۷/۵۱	۲۲۰۲/۰۹	۱۹۶۷/۰۸	۱۱۲۹۱/۷۶	۷۴/۲۰
			سهم ایران	۰/۴۷	۰/۵۱	۰/۹۳	۰/۷۵	۰/۶۷	۰/۶۵	۱۴۰/۴۹
			RCA	۴/۵۷	۴/۹۶	۹/۱۲	۷/۴۱	۶/۶۲	۶/۴۲	۱۴۴/۹۳
۰۸۰۷/۱	۰۵۷۹۱	خرنبره	ارزش صادرات ایران	۱۷/۳۱	۷/۵۷	۱۲/۲۸	۱۹	۸/۶	۶۴/۷۶	۴۹/۶۸
			ارزش صادرات جهان	۹۱۲/۶۷	۹۴۶/۷۴	۱۰۱۵/۰۲	۹۸۲/۳۳	۹۳۳/۸۵	۴۷۹۰/۶۱	۱۰۲/۳۲
			سهم ایران	۱/۹۰	۰/۸	۱/۲۱	۱/۹۳	۰/۹۲	۱/۳۵	۷۱/۲۷
			RCA	۱۸/۶۲	۷/۸۵	۱۱/۸۸	۱۸/۹۹	۹/۰۴	۱۳/۲۷	۴۸/۵۶
۰۹۰۹/۳	۰۷۵۲۶	زیره	ارزش صادرات ایران	۲۰/۳۷	۶/۸۱۳	۱۱/۳۹	۱۳/۱	۱۳/۸	۷۳/۵۵۳	۶۴/۳۱
			ارزش صادرات جهان	۴۲/۳۳	۳۵/۸۱	۵۲/۲۲	۲۹/۷۹	۳۶/۸۲	۱۹۶/۶۷	۸۶/۹۸
			سهم ایران	۴۸/۱۲	۱۹/۰۲	۴۱/۹۰	۳۸/۲۳	۳۵/۵۸	۳۷/۳۴	۷۷/۶۰
			RCA	۴۷۲/۳۶	۱۸۶/۷۴	۴۱۱/۲۸	۳۷۵/۳۱	۳۴۹/۲۴	۳۶۶/۵۴	۷۳/۹۳
۰۸۰۴/۱	۰۵۷۹۶	خرما	ارزش صادرات ایران	۲۰/۷۲۵	۱۴/۷۲۸	۲۲/۸	۲۶/۵۴	۲۹/۳۶	۱۰۱/۰۹۳	۱۲۸/۰۶
			ارزش صادرات جهان		۱۲۸/۸۱	۱۴۴/۲۹	۱۳۰/۶۰	۱۲۴/۵۱	۷۱۲/۴۰	۶۷/۶۰
			سهم ایران	۱۱/۲۵	۱/۴۳	۱۱/۳۰	۱۷/۴۶	۲۱/۳۲	۱۴/۱۹	۱۲۶/۱۲
			RCA	۱۱۰/۴۵	۱۱۲/۲۴	۱۱۰/۸۹	۱۷۱/۳۷	۲۰۹/۲۳	۱۳۹/۲۹	۱۸۹/۴۴
۰۸۰۲/۵	۰۵۷۷۸	پسته	ارزش صادرات ایران	۴۷۷/۵۰۸	۱۹۷/۳۱۵	۳۱۵/۱۵	۳۱۸/۵۸	۳۷۴/۷۳		۶۶/۷۲
			ارزش صادرات جهان	۶۳۳/۰۹	۳۷۰/۵۷	۵۹۲/۲۶	۴۴۷/۱۰	۴۵۶/۲۹	۲۴۹۹/۳۰	۷۲/۰۷
			سهم ایران	۷۵/۴۳	۵۳/۲۵	۷۰/۲۴	۷۴/۴۹	۶۹/۸۲	۶۹/۰۰	۹۱/۴۸
			RCA	۷۴۰/۳۷	۵۲۲/۶۷	۶۸۹/۴۸	۶۹۱/۹۰	۶۸۵/۳۵	۶۷۷/۳۲	۹۲/۵۷

ادامه جدول (۳).

۰۸۰۲/۳۱	۰۵۷۴۴	گردو	ارزش صادرات ایران	۶/۲۰۴	۲/۸۱۷	۷/۷۶۵	۵/۹۲	۱/۱۸	۳۰/۴۵۷	۹۵/۴۲
			ارزش صادرات جهان	۱۸۳/۲۶	۱۴۲/۶۰	۱۶۵/۴۴	۱۵۱/۳۵	۱۹۰/۶۹	۸۳۳/۳۴	۱۰۴/۰۵
			سهم ایران	۳/۳۹	۱/۹۱	۴/۷۴	۵/۱۳	۳/۱۰	۳/۶۵	۱۰۷/۹۶
			RCA	۳۳/۲۳	۱۸/۷۱	۴۶/۵۸	۵۰/۳۶	۳۰/۴۷	۳۵/۸۸	۹۱/۷۱
۰۹۱۰/۲	۰۷۵۲۸	زعفران	ارزش صادرات ایران	۱۷/۷۳	۱۴/۰۹	۳۴/۱۲۲	۴۳/۵۸	۶/۳۹	۱۳۳/۴۳۲	۲۴۵/۸۰
			ارزش صادرات جهان	۴۲/۵۷	۳۸/۹۰	۴۸/۵۵	۶۰/۴۰	۶۸/۰۶	۲۵۸/۴۸	۱۵۹/۸۸
			سهم ایران	۴۱/۶۵	۳۶/۲۲	۴۹/۲۵	۵۶/۴۹	۶۴/۰۳	۵۱/۶۱	۱۲۳/۹۴
			RCA	۴۰۸/۸۲	۳۵۵/۵۴	۴۸۳/۴۲	۵۵۲/۵۲	۶۲۸/۵۳	۵۰۶/۷۱	۱۵۳/۷۴
۰۸۰۲/۱۱	۰۵۷۷۶	بادام	ارزش صادرات ایران	۱۱/۶۳	۶/۹۹۵	۷/۱۴۷	۶/۶۵۶	۳۴/۰۷۵	۳۹/۲۷۸	۵۷/۲۳
			ارزش صادرات جهان	۷۲/۶۱	۸۹/۶۷	۸۶/۶۴	۶۹/۸۳	۱۲۲/۲۶	۴۴۱/۰۰	۱۶۸/۳۷
			سهم ایران	۱۶/۰۲	۷/۸۰	۷/۹۱	۱۰/۲۴	۵/۴۴	۸/۹۱	۵۵/۶۱
			RCA	۱۵۷/۲۲	۷۶/۵۸	۷۷/۶۱	۱۰۰/۴۷	۵۳/۴۴	۸۷/۴۳	۳۳/۹۹
۰۸۰۵/۱	۰۵۸	پرتقال	ارزش صادرات ایران	۳/۵۳	۲/۰۲	۲/۴	۲/۰۴	۱/۱۷	۱۳/۹۸	۵۹/۷۹
			ارزش صادرات جهان	۱۸۳۴/۵۵	۱۶۵۳/۵۰	۱۶۷۳/۳۴	۱۴۵۴/۷۸	۱۳۵۷/۷۲	۷۹۷۳/۸۹	۷۴/۰۱
			سهم ایران	۰/۱۹	۰/۱۲	۰/۲۴	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۱۸	۹۱/۱۲
			RCA	۱/۸۹	۱/۲۰	۲/۳۴	۱/۶۲	۱/۴۷	۱/۷۲	۷۸/۰۹

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق

بی‌تردید، با توسعه کمی و کیفی صادرات غیرنفتی، کشور از اتکا به صادرات محدودی از کالاهای سنتی رهایی خواهد یافت، اما رقابت‌پذیری جهانی برخی محصولات کشاورزی صادراتی ایران به سبب اعمال استانداردهای اجباری، مقررات بهداشتی و بهداشت نباتی، انزوا از جهانی شدن، ارتقا سهم و قدرت چانه زنی رقبا در بازار جهانی و... رو به کاهش گذاشته که ضرورت اتخاذ تمهیدات جدی در این زمینه لازم به نظر می‌رسد.

چالش‌های فراروی کشاورزی ایران

۱. موقعیت رقابت بین‌المللی و شاخص آزادسازی اقتصادی ایران در مقایسه با دیگر کشورهای منتخب جهان گویای ضعف قدرت رقابتی کشور در عرصه جهانی است. البته در چند سال اخیر اصلاحات سیاستی و اقتصادی انجام شده، موقعیت رقابتی کشور را کمی بهبود داده و اما بایستی سیاست‌های باگرایش بازار، استراتژی برون‌گرایی و حضور فعالتر در عرصه بین‌المللی مورد اهتمام جدی قرار گیرد.
۲. در بررسی سیاست تجاری محصولات کشاورزی طی سال‌های برنامه اول و دوم توسعه در موانع تجاری غیرتعرفه‌ای محصولات کشاورزی تحول جدی مشاهده نمی‌شود و اما طی چند سال از اجرای برنامه سوم توسعه بخصوص از فروردین ۱۳۸۱، با تغییر نرخ ارز مورد محاسبه در مبنای تعرفه‌های گمرکی (به نسبت ۵ به ۲۲)، میانگین تعرفه‌های گمرکی (اعم از حقوق گمرکی و سود بازرگانی) اسمی محصولات کشاورزی از ۸۸/۹۸ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۲۷/۸۴ درصد در سال ۱۳۸۱ رسید و در واقع میانگین تعرفه‌های گمرکی واقعی محصولات کشاورزی از شاخص ۱۰۰ در سال ۱۳۸۰ به شاخص ۱۳۷/۷ در سال ۱۳۸۱ افزایش یافته است و تحولات فوق به‌منظور منطقی شدن سیاست‌های تجاری قلمداد می‌شود. البته از تعداد کدهای ممنوع‌الورود در مورد محصولات کشاورزی کاسته نشده و همچنان تعداد ۹۱ کد از ۷۲۲ کد مربوط به محصولات کشاورزی معادل ۱۲/۶ درصد ممنوع‌الورود بوده است و اما تعداد ۲۲۸ کد دارای دو مجوز به یک مجوز و کلیه کدهای سه مجوز محصولات کشاورزی به یک مجوز کاهش یافته است. در برنامه سوم توسعه اقدامات اصلاحی خوبی درباره موانع غیرتعرفه‌ای صورت گرفته، اما همچنان از شرایط سیاست‌های تجاری مطلوب فاصله زیادی دارد.
۳. سیر تحولات واردات شرکای تجاری محصولات صادراتی ایران نشان می‌دهد برخی کشورها نقش واسطه و صادرات مجدد را در خصوص اغلب کالاهای کشاورزی کشور ایفا می‌نمایند و هنوز ساختار بازار صادرات محصولات کشاورزی از درجه انحصار بالای واردکنندگان برخوردار است. با توجه به کاهش رابطه مبادله تهاتری خالص، تنها با افزایش چشمگیر شاخص حجم صادرات، رابطه مبادله درآمدی افزایش یافته است.
۴. طی دوره مورد مطالعه، انحصار دولت در بازرگانی خارجی یکی از مهمترین موانع غیرتعرفه‌ای اعمال شده بر واردات برخی از محصولات اساسی غذایی محسوب می‌شد، اقدامات اصلاحی در این خصوص نیز طی چند سال اخیر از طریق انحلال و ادغام

STEs^۱ صورت گرفته است. برای ورود کلیه محصولات کشاورزی، مانع غیرتعرفه‌ای "سه‌میه‌بندی واردات" در قالب اخذ مجوزها از وزارتخانه‌های ذی‌ربط همچنان اعمال می‌شود. البته طی سالهای برنامه سوم توسعه از مجوزهای سه‌گانه و دوگانه کاسته شده و اما همچنان کالای کشاورزی یافت نمی‌شود که مجوز وارداتی اعمال نشده باشد.

خلاصه و جمع‌بندی

مقاله حاضر شش بخش، شامل مقدمه، آزادسازی تجاری در کشورهای در حال توسعه با نگاهی خاص بر سیاست تجاری کشاورزی ایران، کشاورزی ایران از دیدگاه نظریه تجارت بین‌الملل و سیر تحولات مزیت نسبی صادراتی کشاورزی ایران، چالشهای فرا روی کشاورزی ایران، و خلاصه، جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی است. نتایج حاصل از تحقیق گویای آن است که؛

۱. در بررسی سیاست تجاری محصولات کشاورزی نتیجه می‌گیریم که طی سالهای برنامه اول و دوم توسعه تحول جدی در موانع تجاری غیرتعرفه‌ای محصولات کشاورزی مشاهده نمی‌شود، اما در برنامه سوم توسعه، با تغییر نرخ ارز مورد محاسبه در مبنای تعرفه‌های گمرکی (به نسبت ۵ به ۲۲)، میانگین تعرفه‌های گمرکی اسمی محصولات کشاورزی از ۸۸/۹۸ درصد به ۲۷/۸۴ درصد طی دو سال ۱۳۸۰-۱۳۸۱ رسید. البته میانگین تعرفه‌های گمرکی واقعی محصولات کشاورزی افزایش نیز یافته است. تحولات فوق درباره منطقی شدن سیاستهای تجاری قلمداد می‌شود. البته از تعداد کدهای ممنوع‌الورود در مورد محصولات کشاورزی کاسته نشده و اما کدهای دومجوزبه یک مجوزکاهش یافته و کلیه کدهای سه مجوز محصولات کشاورزی به یک مجوزرسیده است. در برنامه سوم توسعه اقدامات اصلاحی خوبی در موانع غیرتعرفه‌ای صورت گرفته، اما همچنان از شرایط سیاستهای تجاری مطلوب فاصله زیادی است.

۲. ساختار بازار صادرات محصولات کشاورزی از درجه انحصار بالای واردکنندگان برخوردار است و برخی شرکا نقش واسطه و صادرات مجدد را در اغلب کالاهای کشاورزی کشور ایفا می‌نمایند. با توجه به کاهش رابطه مبادله تهاتری خالص صادرات محصولات کشاورزی، تنها با افزایش چشمگیر شاخص حجم صادرات، رابطه مبادله درآمدی افزایش یافته است. همچنین رقابت‌پذیری و مزیت صادراتی بسیاری از محصولات کشاورزی صادراتی اصلی کشور در حال افول است که بایستی تمهیدات اساسی در بازار رسانی، استانداردهای اجباری، مقررات بهداشتی و بهداشت نباتی، همگرایی با جهانی شدن و... بعمل آید.

۱. منظور مؤسسه‌های تجاری دولتی State Trading Enterprises است که به عنوان محدودیت تجاری غیرتعرفه‌ای تلقی می‌شوند. در مورد برخی محصولات کشاورزی نظیر گندم عملاً دولت یا شرکتهای بازرگانی دولتی تنها واردکننده انحصاری آن کالاها محسوب می‌گردند.

۳. طی دوره مورد مطالعه، انحصار دولت در بازرگانی خارجی بعنوان یکی از مهمترین موانع غیرتعرفه‌ای اعمال شده بر واردات برخی از محصولات اساسی غذایی محسوب می‌شود و اما طی چند سال اخیر از طریق انحلال و ادغام STEها اقدامات اصلاحی صورت گرفته است. برای ورود کلیه محصولات کشاورزی، مانع غیرتعرفه‌ای "سه‌میه‌بندی واردات" در قالب اخذ مجوزها از وزارتخانه‌های ذی‌ربط همچنان اعمال می‌شد که البته طی سالهای برنامه سوم توسعه از مجوزهای سه‌گانه و دوگانه کاسته شده است.

منابع و ماخذ

۱. اداره کل مقررات صادرات و واردات وزارت بازرگانی. مقررات صادرات و واردات و جداول ضمیمه آن (۱۳۶۷-۱۳۸۱). مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی. طی سالهای (۸۱-۱۳۶۷). تهران
۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۰-۱۳۷۹). گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی. سالهای ۱۳۵۰-۱۳۷۹. تهران
۳. حسینی، میرعبدالله و منوچهر شاهمرادی (۱۳۸۱). بررسی رابطه مبادله منتخبی از محصولات کشاورزی جهان و ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال دهم. شماره ۳۷. بهار ۱۳۸۱. صص ۱۵۶-۱۳۳
۴. حیدری، غلامرضا و همکاران. (۱۳۷۲). کشاورزی ایران و گات، موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت. مؤسسه پژوهشهای برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی
۵. صادقی یارندی، سیف‌الله و میرعبدالله حسینی (۱۳۸۱)، بررسی امکان مبادلات محصولات منتخب کشاورزی ایران و کشورهای آسیایی مرکزی و قفقاز. پژوهشنامه بازرگانی. شماره ۱۱. تابستان ۱۳۷۸
۶. صباغ کرمانی، مجید و میرعبدالله... حسینی (۱۳۸۰). ارزیابی صادرات محصولات کشاورزی ایران به تشکلهای منطقه ای و تعیین بازارهای هدف. پژوهشنامه بازرگانی. شماره ۲۰. پاییز ۱۳۸۰. صص ۱۲۴-۹۵
۷. گمرگ جمهوری اسلامی ایران. آمار نامه بازرگانی خارجی. در سالهای ۱۳۶۸-۱۳۷۹. تهران
۸. وزارت کشاورزی (۱۳۶۸-۱۳۷۹)، سیستم هزینه تولید محصولات در سالهای ۱۳۶۸-۱۳۷۹
9. sAbreu, M.(1996). Trade in manufactures; the outcome of the Uruguay Round and developing country. in Martin, W and Winters, L.A. eds .The UR and the Developing Economics, Cambridge University press.
10. Andeson, J.(1996). Tariff index theory, Review of International Economics3: 156-73.
11. Deardorff, A.(2000). International provision of trade services, Trade and Fragmentation, Policy Research Working paper2448, World Bank. Washington DC.

12. Krueger, A.O.(1980).Trade policy an input to development .American Economic Review 70(2).22-24
13. Martin,W.(2001). Trade Policies, Developing Countries and Globalization. Development Research Group World Bank. October9.
14. Ng, Francis and Yeats, A. (1999). Production Sharing in East Asia: Who Does What for Whom, and Why? Policy Research Working Paper 2197. World Bank. Washington DC.
15. World Bank.(2001).Global Economic Prospects and the Developing Countries, 2001, World Bank. Washington DC.

جدول ضمیمه. حمایت قیمتی، نهاده ای و کل محصولات زراعی و باغی منتخب
در نرخ آزاد ارز
میلیون ریال

	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	متوسط در AMS دوره	نسبت حمایت سال ۷۹ به سال ۶۸
گندم														
حمایت قیمتی	-۱۶۳۳۵۰	-۴۳۳۷۵۹	-۱۴۱۷۲۳	-۳۸۵۳۳۵	-۴۱۲۰۷۰	-۵۴۵۵۲۴	-۲۳۳۱۱۱۱	-۳۴۵۳۱۷۳	-۱۹۵۵۱۳۳	-۲۵۶۱۹۸۱	-۱۸۹۶۸۸۴	-۹۶۰۹۵۱	-۱۲۷۰۰۸۳	۵/۸۸
حمایت نهاده ای	۳۸۹۳۳۳	۴۴۹۳۳۴	۳۷۹۱۲۹	۳۸۹۱۶۲	۲۳۸۰۱۱	۳۱۵۴۸۳	۸۱۸۱۴۸	۹۵۲۲۷۳	۹۱۵۹۲۹	۱۲۱۹۷۸۷	۹۲۹۷۸۸	۸۴۶۳۷۹	۶۴۵۲۳۰	۲/۹۳
کل حمایت	۱۲۵۹۸۳	۱۵۵۷۶	۲۳۷۴۰۶	۳۸۲۷	-۱۷۴۰۵۹	-۲۳۰۰۴۱	-۱۵۱۲۹۶۳	-۲۵۰۰۹۰۱	-۱۰۳۹۲۰۴	-۱۳۴۲۱۹۴	-۹۶۷۰۹۶	-۱۱۴۵۷۲	-۶۲۴۸۵۳	-۰/۹۱
شلتوک														
حمایت قیمتی	-	۱۵۸	۷۰	۷۴	-۸۶۶	۴۴۸	-۳۴۷۸	-۴۲۳۴	۰	۰	۰	۰	-۶۲۵	-۲۶/۸
حمایت نهاده ای	۴۷۵۷۲	۷۱۲۲۲	۶۹۵۱۱	۵۴۷۲۸	۳۶۳۵۴	۷۰۵۴۰	۱۴۴۹۹۴	۱۸۴۲۸۳	۱۷۶۲۸۶	۳۳۹۲۰۸	۲۷۶۷۳۸	۳۴۳۷۳۱	۱۵۱۲۶۴	۷/۲۳
کل حمایت	۴۷۵۷۲	۷۱۳۸۱	۶۹۵۸۱	۵۴۸۰۱	۳۵۴۸۸	۷۰۹۸۷	۱۴۱۵۱۶	۱۸۰۰۴۸	۱۷۶۲۸۶	۳۳۹۲۰۸	۲۷۶۷۳۸	۳۴۳۷۳۱	۱۵۰۶۱۲	۷/۲۳
چغندر قند														
حمایت قیمتی	-۱۹۹۵۶۷	-۲۳۱۸۸۳	-۲۱۹۵۶۳	-۱۹۲۴۷۶	-۱۶۵۳۸۵	-۴۰۱۹۱۲	-۹۵۵۸۵۱	-۴۱۳۲۳۸	-۲۲۵۱۰۵	-۲۳۸۶۳۹	-۲۲۲۵۵۵	۱۲۵۰۷۳۵	-۲۹۷۰۷۷	-۰/۰۱
حمایت نهاده ای	۱۴۹۰۴	۲۷۵۰۴	۲۴۳۱۹	۲۴۴۳۲	۱۵۵۱۳	۳۵۸۳۳	۵۹۹۴۸	۴۹۷۸۰	۷۹۱۸۴	۱۳۹۹۲۰	۱۱۶۳۳۶	۸۴۲۲۰	۵۵۹۹۱	۵/۶۵
کل حمایت	-۱۸۴۶۶۳	-۲۰۴۳۸۰	-۱۹۵۲۴۵	-۱۶۸۰۴۳	-۱۴۹۸۷۲	-۳۶۶۰۷۹	-۸۹۵۹۰۲	-۳۶۳۴۵۷	-۲۴۵۹۲۰	-۹۸۷۱۸	-۱۰۶۲۱۹	۸۵۴۷۱	-۲۴۱۰۸۶	-۰/۴۶

پژوهشهای اقتصادی سال اول - شماره پنجم و ششم - پاییز و زمستان ۱۳۸۱

ادامه جدول ضمیمه.

سوئیا														
حمایت قیمتی	-۲۵۳۰۴	-۲۴۷۶۸	-۷۶۸۷	-۹۲۳۸	-۹۷۶	-۴۱۵۱۰	-۳۴۱۶۷	۰	۰	-۱۲۰۸۲۱	-۷۴۵۹۵	-۴۸۹۱۹	-۳۳۰۶۴	۱/۳۱
حمایت نهاده ای	۴۹۸۹	۶۱۷۰	۷۹۳۶	۶۳۳۳	۴۱۵۴	۳۹۹۹	۴۵۶۹	۹۲۳۰	۱۳۱۶۵	۱۵۴۶۳	۳۱۲۷۱	۹۸۶۳	۹۷۶۲	۱/۹۸
کل حمایت	-۲۰۳۱۵	-۱۸۵۹۸	۲۴۸	-۲۹۰۵	-۵۶۱۱	-۳۷۵۱۱	-۲۹۵۹۸	۹۲۳۰	۱۳۱۶۵	-۱۰۵۳۵۸	-۴۳۳۲۵	-۳۹۰۵۶	-۲۳۳۰۳	۱/۹۲
پنیه														
حمایت قیمتی	-۱۹۱۹	-۲۷۷	-۷۱۱	-۴۵۵	-۲۷۰۲	-۶۵۹۷	-۷۲۱۱۹	-۷۰۶۱۶۸	۰	۰	۰	۰	-۶۶۱۲۱	۳۶۷/۹
حمایت نهاده ای	۲۵۰۴۱	۴۴۰۳۷	۳۶۸۳۰	۱۸۱۲۲	۱۶۷۸۴	۳۳۰۷۵	۶۵۳۷۹	۱۰۱۷۴۷	۷۰۹۲۴	۱۱۲۵۹۰	۹۶۷۴۹	۷۳۷۹۱	۵۷۹۲۲	۲/۹۵
کل حمایت	۲۶۵۶۷	۴۴۱۶۵	-۶۵۹۶۷	۳۵۲۵۱	-۱۵۹۸۰۴	۴۴۰۲۰	۸۳۱۳۰	۸۵۷۲۸	۱۰۰۱۰۹	۱۳۲۴۳۹	۱۰۳۲۳۳	۱۱۸۹۸۸	۴۵۸۲۲	۳/۲۳
نخود														
حمایت قیمتی	-	۰	-۵۰۴۹	-۶۴۵۲	-۴۸۷	-۵۷۹	-۱۹۵۷	-۸۵۸	۰	۰	۰	۰	-۱۲۸۲	۰/۱۷
حمایت نهاده ای	۰	۱۱۴۱	۴۰۹۸	۳۰۴۱	۸۹۶	۱۸۹۳	۴۴۴۷	۵۰۹۶	۳۴۸۴	۳۲۸۸	۲۷۲۲	۱۵۱۷	۲۶۳۵	۱/۳۳
کل حمایت	۰	۱۱۴۱	-۹۵۲	-۳۴۱۲	۴۰۸	۱۳۱۴	۲۴۸۹	۴۲۳۷	۳۴۸۴	۳۲۸۸	۲۷۲۲	۱۵۱۷	۱۳۵۳	۱/۳۳
سیب زمینی														
حمایت قیمتی	۰	-۱۰۱۳۸	-۱۱۲۶۱۲	-۶۸۰	-۱۸۵۳۷۵	-۳۹۴۷	-۲۶۳۱	-۶۰۷۵	-۳۶۹۱	۰	۰	۰	-۲۷۰۹۵	۰/۳۶
حمایت نهاده ای	۲۶۵۶۷	۵۶۳۰۳	۴۶۶۴۵	۳۵۹۳۲	۲۵۵۷۱	۴۷۹۶۸	۸۵۷۶۱	۹۱۸۰۴	۱۰۳۸۰۰	۱۳۲۴۳۹	۱۰۳۲۳۳	۱۱۸۹۸۸	۷۲۹۱۸	۴/۴۸
کل حمایت	۲۶۵۶۷	۴۶۱۶۵	-۶۵۹۶۷	۳۵۲۵۱	-۱۵۹۸۰۴	۴۴۰۲۰	۸۳۱۳۰	۸۵۷۲۸	۱۰۰۱۰۹	۱۳۲۴۳۹	۱۰۳۲۳۳	۱۱۸۹۸۸	۴۵۸۲۲	۴/۴۸
عدس														
حمایت قیمتی	-	۰	۰	-۱۲۴۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	-۱۰۳	
حمایت نهاده ای	۰	۲۸۲۴	۲۹۴۵	۴۳۲۹	۲۶۰۷	۲۴۲۲	۶۸۰۳	۶۹۰۶	۴۹۸۰	۶۶۰۳	۴۸۵۷	۴۳۲۷	۴۱۳۴	۱/۵۳
کل حمایت	۰	۲۸۲۴	۲۹۴۵	۳۰۸۴	۲۶۰۷	۲۴۲۲	۶۸۰۳	۶۹۰۶	۴۹۸۰	۶۶۰۳	۴۸۵۷	۴۳۲۷	۴۰۳۰	۱/۵۳

مزیت‌های نسبی، سیاست تجاری و چالش‌های فراروی کشاورزی ایران

ادامه جدول ضمیمه

جو														
حمایت قیمتی	-	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	
حمایت نهاده ای	۹۰۴۴۰	۱۳۲۷۵۱	۱۱۴۶۴۰	۸۲۶۸۴	۵۹۰۶۶	۷۹۸۶۴	۱۸۶۷۲۹	۱۹۳۴۵۴	۲۱۴۴۱۷	۳۳۲۷۲۴	۱۶۶۴۵۳	۱۴۱۱۴۹	۱۴۹۵۳۱	۱/۵۶
کل حمایت	۹۰۴۴۰	۱۳۲۷۵۱	۱۱۴۶۴۰	۸۲۶۸۴	۵۹۰۶۶	۷۹۸۶۴	۱۸۶۷۲۹	۱۹۳۴۵۴	۲۱۴۴۱۷	۳۳۲۷۲۴	۱۶۶۴۵۳	۱۴۱۱۴۹	۱۴۹۵۳۱	۱/۵۶
ذرت دانه ای														
حمایت قیمتی	-	۰	-۲۷۳۴	-۵۴۰۶۴	-۱۴۶۷۳	۰	-۱۱۰۴۰	-۱۵۹۱۹	-۹۹۱۸	-۱۲۲۲۸	-۲۰۸۷۱	-۹۲۹۴	-۱۲۵۶۱	۳/۴
حمایت نهاده ای	۹۰۱۰	۱۶۰۳۰	۱۲۸۶۳	۱۱۷۷۲	۱۳۵۳۲	۲۹۲۹۶	۴۳۸۸۴	۴۵۷۳۲	۶۹۲۵۲	۱۴۴۴۴۹	۱۰۵۲۳۸	۱۳۷۳۶۶	۵۳۲۰۲	۱۵/۲۵
کل حمایت	۹۰۱۰	۱۶۰۳۰	۱۰۱۲۹	-۴۲۲۹۲	-۱۱۴۲	۲۹۲۹۶	۳۲۸۴۴	۲۹۸۱۳	۵۹۳۳۳	۱۳۲۲۲۰	۸۴۳۶۷	۱۲۸۰۷۲	۴۰۶۴۰	۱۴/۲۱
بیاز														
حمایت قیمتی	-۸۷	-۳۵	-۱۶۳۲	۴۶۳۳	۰	۰	۵۳۴	۱۷۶	۰	۰	-۱۴۳۸	-۲۴۹۵	-۲۸	۲۸/۶۸
حمایت نهاده ای	۴۶۵۹	۱۸۷۲۱	۱۲۷۲۳	۱۸۰۱۹	۹۴۹۶	۱۴۵۵۶	۲۶۹۸۶	۲۷۰۶۷	۲۹۲۳۴	۴۳۲۷۶	۴۰۷۹۲	۳۰۹۵۷	۲۳۰۴۱	۶/۶۴
کل حمایت	۴۵۷۱	۱۸۶۸۵	۱۱۰۹۰	۲۲۶۵۳	۹۴۹۶	۱۴۵۵۶	۲۷۵۲۱	۲۷۲۴۳	۲۹۲۳۴	۴۳۲۷۶	۳۹۳۵۴	۲۸۴۶۱	۲۳۰۱۲	۶/۳۳
سیب														
حمایت قیمتی	۰	۰	۰	۰	۳۶۶۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۶۶	
حمایت نهاده ای	۴۵۹۸۵	۹۱۹۸۷	۱۲۲۳۷۵	۹۷۸۰۴	۸۴۱۱۸	۱۳۰۸۱۷	۱۶۴۲۶۳	۲۵۱۱۸۰	۲۵۱۶۸۵	۳۵۴۷۹۸			۱۵۹۵۰۱	۷/۷۲
کل حمایت	۴۵۹۸۵	۹۱۹۸۷	۱۲۲۳۷۵	۹۷۸۰۴	۸۷۷۸۵	۱۳۰۸۱۷	۱۶۴۲۶۳	۲۵۱۱۸۰	۲۵۱۶۸۵	۳۵۴۷۹۸	۰	۰	۱۵۹۸۶۸	۷/۷۲

پژوهشهای اقتصادی سال اول - شماره پنجم و ششم - پاییز و زمستان ۱۳۸۱

ادامه جدول ضمیمه

مرکیات														
حمایت قیمتی	۵۱۸۸۵	.	۱۴	۵۱۸۸	
حمایت نهاده ای	۳۷۹۵۸	۷۵۹۲۹	۱۰۱۰۱۲	۸۰۷۳۱	۶۱۳۱۵	۹۵۳۵۵	۱۱۹۷۳۵	۱۸۳۰۹۱	۱۸۳۴۵۹	۲۵۸۶۲۰			۱۱۹۷۲۱	۶/۸۱
کل حمایت	۳۷۹۵۸	۷۵۹۲۹	۱۰۱۰۱۲	۸۰۷۳۱	۱۱۳۲۰۱	۹۵۳۵۵	۱۱۹۷۳۵	۱۸۳۰۹۱	۱۸۳۴۵۹	۲۵۸۶۲۰	.	.	۱۲۴۹۰۹	۶/۸۱
انگور														
حمایت قیمتی	
حمایت نهاده ای	۵۵۰۴۸	۹۵۱۳۹	۱۲۴۳۴۳	۹۲۲۱۱	۶۶۸۹۱	۱۱۵۱۱۱	۱۶۴۴۱۱	۲۴۲۷۳۸	۲۶۱۵۹۷	۳۳۸۳۷۱			۱۵۵۵۸۶	۶/۱۵
کل حمایت	۵۵۰۴۸	۹۵۱۳۹	۱۲۴۳۴۳	۹۲۲۱۱	۶۶۸۹۱	۱۱۵۱۱۱	۱۶۴۴۱۱	۲۴۲۷۳۸	۲۶۱۵۹۷	۳۳۸۳۷۱	.	.	۱۵۵۵۸۶	۶/۱۵
گردو														
حمایت قیمتی	
حمایت نهاده ای	۷۳۱۲	۹۴۲۰	۱۷۳۷۷	۱۰۱۶۴	۸۰۸۱	۱۵۱۴۱	۲۵۳۴۱	۳۶۳۳۷	۴۳۳۷۳	۵۲۸۲۷			۲۲۵۳۷	۷/۲۲
کل حمایت	۷۳۱۲	۹۴۲۰	۱۷۳۷۷	۱۰۱۶۴	۸۰۸۱	۱۵۱۴۱	۲۵۳۴۱	۳۶۳۳۷	۴۳۳۷۳	۵۲۸۲۷	.	.	۲۲۵۳۷	۷/۲۲
خرما														
حمایت قیمتی	۱۸۳۳۷.۵	.	۱۷۵۰۰	۳۰۹۴	۸۰۸.۵	۱۱۸۱.۳۵			۴۰۹۲.۱۲۵	۰/۰۶
حمایت نهاده ای	۲۳۸۶۳	۳۹۱۸۹	۵۰۷۴۳	۳۷۲۶۰	۲۹۵۵۵	۵۲۱۵۲	۷۸۵۱۷	۱۱۴۳۹۸	۱۲۶۹۰۰	۱۶۶۷۷۱			۷۱۹۳۵	۶/۹۹
کل حمایت	۲۳۸۶۳	۳۹۱۸۹	۵۰۷۴۳	۳۷۲۶۰	۴۷۸۹۲	۵۲۱۵۲	۹۶۰۱۷	۱۱۷۴۹۲	۱۲۷۷۰.۸	۱۶۷۹۵۲	.	.	۷۶۰۲۷	۳/۱۹
پسته														
حمایت قیمتی	
حمایت نهاده ای	۲۲۱۰۱	۴۶۷۵۴	۵۹۴۰۰	۵۴۳۹۲	۴۳۵۷۷	۷۰۹۳۲	۹۵۲۴۱	۱۶۲۶۱۸	۱۷۴۱۸۷	۲۲۶۷۹۵			۹۵۶۰۰	۱۰/۲۶
کل حمایت	۲۲۱۰۱	۴۶۷۵۴	۵۹۴۰۰	۵۴۳۹۲	۴۳۵۷۷	۷۰۹۳۲	۹۵۲۴۱	۱۶۲۶۱۸	۱۷۴۱۸۷	۲۲۶۷۹۵	.	.	۹۵۶۰۰	۳۳.۴

